

INTERNET I POLITIČKO KOMUNICIRANJE

INTERNET AND POLITICAL COMMUNICATION

Mensur Kustura

Lana Šabani

Pravni fakultet Univerziteta u Travniku, BiH

SAŽETAK

Teza da se putem interneta konstituira novi oblik javnosti, postavljena je upravo s jedne strane zbog nekih pristalica elektronske demokratije, jer je od njih internet glorifikovan kao elektronska agora, a, s druge strane, zato što se javnost povezuje s idealom demokratije. Da bi proces deliberativnog odlučivanja kroz internetsku javnost imao smisla potrebno je ukazati na demokratske resurse internetske javnosti za oblikovanje deliberativne demokratije.

Ključne riječi: internet, političko komuniciranje, deliberativna demokratija, donošenje odluka

Keywords: the internet, political communication, deliberative democracy, decision making

ABSTRACT

The assumption is that the internet represents a new shape of public because on the one hand there are the supporters of the electronic democracy and because the internet becomes a glorified electronic place and on the other hand because the public is connected to the ideal of the democracy. So that the process of the deliberative decision making makes sense for the internet public, it is necessary to give the evidence, that the democratic public resources of the internet figure out the deliberative democracy.

UVOD

Internet je nesumnjivo postao jedno od sredstava za globalnu artikulaciju ideja i širenje informacija u cijelom svijetu. Pojava interneta omogućila je korisnicima računala širom svijeta da dijele podatke i virtualnu stvarnost. Često se zbog toga kaže da je 21. stoljeće „komunikacijsko doba“, doba razmjene podataka među pojedincima, kompanijama i državama.¹

Danas nema niti jednog područja u svijetu, niti jednog dijela političke, ekonomske, socijalne ili kulturne scene koji nije virtualno integrisana. Na početku razvoja internet je bio samo mjesto gdje se moglo pronaći mnoštvo informacija u tekstualnom i grafičkom obliku, ali danas je internet postao puno više od toga. On je definitivno promijenio naša poimanja prostora, vremena, javnosti, javnog djelovanja i socijalnih interakcija.²

Internet ima veliki uticaj u svim sferama socijalnog (pa i privatnog) života, te ima uticaj i na sferu politike i političkog

¹ History - The definitive visual guide, (Velika ilustrirana enciklopedija) 2007., Dorling Kindersleg Limited, Za Hrvatsku - Grupa omladinska knjiga 2009. Mozaik knjiga, str. 479.

² Danas ključne osobine interneta, koje ga čine tako posebnim, su njegova decentralizovana struktura, interaktivnost, transparentnost, nepregledna količina informacija, i orijentisanost na korisnika. Isto tako bitno je apostrofirati i sljedeće prednosti kao što su: relativno niski troškovi korišćenja, dostupnost - korišćenje informacija na web-domenu skoro je potpuno otvoreno, mogućnost veoma širokog slanja informacija, jako značajna geografska neograničenost, te široka upotrebljivost interneta omogućava i aktivno i pasivno informisanje, razne vrste formi za konsultovanje građana, pa i priliku da građani putem upotrebe interneta direktno odlučuju na lokalnom (regionalnom) nivou.

djelovanja. Zbog toga se većina slaže da nove informacijske tehnologije i tehnike mogu poboljšati kvalitet demokratskog procesa, te da je internet tehničko-tehnološka osnova deliberativne demokratije, pluralizma, emancipacije, tako da je njegovo korištenje involviralo mnogobrojne pozitivne efekte u modernim društvima.³

POLITIČKA KOMUNIKACIJA PUTEM INTERNETA I DISKURZIVNA JAVNOST

Već duže vremena u tehnološki i demokratski razvijenim zemljama⁴, internet je postao važno sredstvo komunikacije između građana i različitih nivoa vlasti i komunikacijska arena u kojoj se građani susreću da bi raspravljali o različitim pitanjima njihova svakodnevnog života. Time je odnos između vlasti i građana postao složeniji i raznovrsniji, te se promijenio i kontekst upravljanja socijalnim sistemima (politički, pravni, kulturni, obrazovni). Nove komunikacione

tehnologije omogućavaju građanima da prevaziđu barijere fizičke udaljenosti i da se brže i djelotvornije organizuju. Taj sve veći pristup građana informacijama putem interneta, ima “demokratizujući učinak” jer socijalizira građane i pokreće ih na djelovanje. Svi principi deliberativne demokratije kao društvenog sklopa počivaju na participaciji i socijalnoj interakciji građana. Promjena koju internet zapravo podstiče je redefinisane pojma demokratije, a sve promijene zavisit će isključivo od intencija građana da na ovaj način utječu na društvene procese. Rezultati bi bili funkcionisanje na principu da građani mogu u bilo koje vrijeme, za bilo koju potrebu i iz bilo kog mjesta da se informišu.⁵

U studijama koje problematiziraju ovaj oblik demokratskog učešća, u zemljama koje aktivno koriste internet kao sredstvo demokratske participacije i oblika učestvovanja u kreiranju javnih politika, kao osnovni razlog uvođenja se navodi mogućnost redefinisanja uloge i brže transformacije vlade, njihovo pretvaranje u servis građana, te razvoj državnog poretka zasnovanog na transparentnosti, znanju, integraciji. Uspostavlja se kvalitetnija politika, ubrzava se proces donošenja odluka, osigurava efikasnost i efektivnost rada na svim nivoima upravljanja i donošenja javnih politika.

Internet može animirati demokraciju i uz višestruki pozitivan utjecaj na očuvanje socijalne ravnoteže, održavanje stabilnosti sistema, podsticanje razvojnih promjena i stabiliziranje strukture moći doprinosi redefinisanju pojma liberalne demokratije i njenoj transformaciji prema deliberativnoj demokratiji. Zapravo, ova vrsta masovnog medija može pružiti platformu za javni

³ E. Osmančević, *Demokracija i komunikacija*, Friedrich-Ebert-Stiftung BiH, Sarajevo 2009., str. 5-6.

Demokratsko komuniciranje bi trebalo da je instrument osnovnih ljudskih prava i sloboda, mač demokratije, prijatna vlastodržcima, tribina javne kontrole. World Wide Web je medij upravo tih mogućnosti. Pod demokracijom komunikacije podrazumijevamo proces nadilaženja autoritarnog komuniciranja kao monopolske radnje, pluralizaciju političkog komuniciranja, omogućavanjem jednakih komunikacijskih mogućnosti što većem broju aktera za suočavanje i iznošenje mišljenja, slobodan protok ideja i uspostavu participativnog (diskurzivnog) komuniciranja.

⁴ Ipak internet nije potpuno inkorporiran u političko komuniciranje u mnogim zemljama ili to nije učinjeno na kompatibilan način. Ključni uslov za to je (što brža) primjena tehnologije i istodobna transformacija svijesti, te poticanje poznavanju i korišćenju najsavremenijih sredstava komunikacije. Tehnološki razvoj je u velikoj mjeri u ovisnosti od stepena razvoja privrede i ukupnog razvitka jedne države. Dakle, glavni uzročnik dihotomije je privredna nejednakost, te ona uzrokuje digitalnu diskrepancu, kako između razvijenih i nerazvijenih zemalja i regija, tako i između ekonomski različitih slojeva unutar društva(a).

⁵ Koliko će internet oblika participacije postojati u pojedinoj zemlji, zavisi od niza faktora, npr. u Švedskoj se koristi sljedećih šest oblika građanskog učešća: referendum, građanska inicijativa, javne rasprave, konsultacije građana prije izrade nacrtu političkih i zakonodavnih odluka, objavljivanje zapisnika o radu opštinskih organa na web-sajtovima i korišćenje interneta kao foruma za elektronske debate.

politički diskurs koja će olakšati oblikovanje „javnog mišljenja” i pružiti javnosti povratne informacije o tom mišljenju uz mogućnost davanja publiciteta državnim i političkim institucijama, te služiti demokratskim alternativama kao kanal za artikulaciju političkih stajališta.

Neosporno je da internet komunikacija značajno doprinosi podizanju političke svijesti i potiče participaciju, interes za socijalna dešavanja, te predstavlja sredstvo kojim se nastoji premostiti komunikacijska diskrepanca i olakšati građanima ostvarivanje njihovih temeljnih prava. Ona zauzima sve važnije mjesto u političkom komuniciranju sa građanima i olakšava da određene poruke, sadržaji i stavovi dođu do krajnjeg korisnika - građanina.⁶ Ipak, neophodno je postaviti pitanje da li i lokalne i nacionalne vlade (posebno malih i država u tranziciji) mogu odgovoriti na izazove deliberativne demokratije? U mnogim slučajevima, još uvijek postoji otklon jer se internet još uvijek smatra kao slobodna zona “bez čuvara na vratima”.⁷ Ipak, države trebaju pratiti suvremene tokove inkludiranja interneta u područje političkog komuniciranja, što istovremeno

uzrokuje promjenu još uvijek dominantnih modela političkog komuniciranja na temelju tajnovitosti i netransparentnosti. Internet je daleko otvoreniji, participativniji od zatvorenih, korporativno kontrolisanih procesa formalne demokratije.⁸

Značajnija uloga u odnosu na druge medije nalazi se u činjenici da korištenje interneta kao medija/prostora javne komunikativne akcije *sui generis* omogućava da se internet koristiti kao sredstvo političkog marketinga, te otuda primjena interneta sama po sebi može biti politički čin koji unosi novu vrijednost u politički proces. Uz pomoć web aplikacija (socijalni mediji, blog) kreiraju se transparentnost, socijalna interaktivnost⁹ i participativnost deliberativne demokratije.

Zaista internet može doživjeti svoj vrhunac u većini država narednih godina, ali se treba proći kroz proces unaprijeđenja i reformi koje su neophodne da bi se internet aktivno mogao koristiti u svrhe razvoja deliberativne demokratije.¹⁰ Načelno je potrebno ispuniti nekoliko uslova, a neki od njih su transformacija svijesti o tome da institucije vlasti trebaju svoj rad uskladiti s načelima otvorenosti i saradnje, uz (što brže) prihvaćanje tehnologije, te adaptacija sistema rada na internet mreži. Javnost treba postati dio globalnog sistema komuniciranja, uz naglasak da se mora znati praviti razliku između važnih i

⁶ Uz napomenu da svako komuniciranje putem interneta ne smatra se komuniciranjem koje doprinosi razvoju političke demokratije i politike općenito, koja ima za cilj stvaranje, izgradnju, očuvanje i unapređivanje političke zajednice, odnosno države. Isto tako, ne treba zanemariti ni odlučujuće faktore kojima se objašnjavaju poteškoće pri ostvarivanju uspješne komunikacije između različitih građana, političkih aktera i nosilaca moći, jer nekada problem komunikacije putem interneta jest iluzija da je do komunikacije uopće došlo.

⁷ I dok u jednim zemljama dolazi do potpune renesanse internetske vladavine, u drugim zemljama isto tako, kad aktuelne vladajuće elite zabranjuju internet, to zapravo znači da pokušavaju izolirati svoje građanstvo od najdemokratskijeg (a istovremeno i najanarhičnijeg) masovnog medija današnjice. Stoga isprepletenost interneta i politike te vlasti nije tek pojava na marginama društvenog razvoja. Vidi o tome šire: R. Shields, *Kulture interneta - Virtualni prostori, stvarne povjesti i živuća tijela*; A. Pavle Schramadei - "Internet i kultura - sinonimi ili antipodi?", *Naklada Jesenski i Turk Hrvatsko socijološko društvo, Zagreb 2001.* str. 7.

⁸ L. Turčilo, *Internet i političko komuniciranje u državama u tranziciji: Slučaj Bosna i Hercegovina*, Vol. 10 No. 1, 2004. hrcak.srce.hr

⁹ Međutim treba apostrofirati da se internet ne bi trebao koristiti samo za prezentaciju političkih aktera, niti samo da bi pristupne informacije služile da bi se predstavljala neopravdano pozitivna slika neke institucije. Nikako ne treba zanemariti činjenicu da osnovnu karakteristiku interneta u svrhu demokratije je mogućnost primanja mišljenja i kritičkih stavova građana, to jest dobivanje neposrednih odgovora. Vidi o tome: N. Radović, *Milan Sitarski, Internet i javna sfera u Srbiji, CePIT Beogradske otvorene škole BOŠ, Beograd, 2007.* god., str. 16.

¹⁰ S. Ajvaz, *Politika i pravo, Pravna misao 2005 - 1/2*, str. 32.

nevažnih pitanja, te mora inzistirati na tome da se takvo oblikovano javno mnijenje iz on-line svijeta obvezno prenese na off-line javnu i političku scenu. Isto tako bitan segment je i politička edukacija, socijalizacija tj. podučavanje građanina raznim političkim znanjima neophodnim za njihovo inkludiranje u politički život, te znanjima o strukturi političkog sistema. Ta znanja se odnose na uloge političkih institucija i načinu njihovog funkcionisanja, te o mogućnostima političkog djelovanja građana. Rezultati bi bili političko uvjeravanje odnosno oblikovanje, učvršćivanje, promjena i sl., stavova građana o političkim događajima i akterima uz poticanje različitih aktera da učestvuju u političkom životu.¹¹ Svaka država se treba uključiti u suvremene globalne tokove u komuniciranju i politici.¹²

Ukoliko bi se uspostavio kontinuitet komunikativne prakse u standardu dostignutom na internetu, rezultat će biti transparentna vladavina utemeljena na civilnom dijalogu¹³ odnosno uvođenje veće transparentnosti u način funkcionisanja političkih institucija, posebno u domenu:

1. javnosti procesa odlučivanja (npr. objavljivanje dnevnog reda sjednica, da sastanci uprave i njegovih komisija budu otvoreni za javnost, rezervisano mjesto za pitanja i odgovore na sjednicama,

objavljivanje odluka i zapisnika sa sjednica, itd.),

2. dostupnosti informacijama o poslovima vlasti, svakom građaninu obezbjediti pristup informacijama (organizovanjem informativnih centara, javnih baza podataka, korišćenjem informacione tehnologije, pojednostavljuvanjem administrativnih procedura, i smanjivanjem troškova za pribavljanje kopija dokumenata, itd.),
3. adekvatnog informisanja javnosti o administrativnim tijelima i njihovoj organizacionoj strukturi, kao i informisanje građana na koje neposredno utiče neki postupak koji je u toku, o napredovanju tog postupka i saopštavanje identiteta nadležne osobe.¹⁴

Putem interneta moguće je ostvarivati dijalog sa građanima korišćenjem različitih lako dostupnih i jednostavnih metoda.¹⁵ Pored toga u današnje vrijeme došlo je do razvoja centralnih internet portal koji omogućuje sveobuhvatnu informativnu podršku za nacрте zakona i javnih politika tokom cijelog procesa njihove pripreme. Oni omogućavaju praćenje procesa, upozorenja o krajnjim rokovima za konsultacije, otvaraju mogućnost aktivnog uključivanja javnosti i svih aktera dostavljanjem svojih komentara, predloga i sugestija organima koji su nadležni za nacrt

¹¹ M. Miroslavljević - Političko komuniciranje, Friedrich-Ebert-Stiftung BiH, Sarajevo 2010. str. 61.

¹² N. Radović, M. Sitarski, Internet i javna sfera u Srbiji, CePIT Beogradske otvorene škole str. 12.- 28. Ali da bi se ovo načelno sve ispoljavalo potrebno je uspostaviti institucije kao preduslova za kvalitetno korištenje, te nadzor i strategijsko odlučivanje o korištenju tehnologija u određene svrhe. Obrazovanje, stjecanje preduslova za korištenje tehnologije, infrastruktura, tehničko-tehnološki preduslovi i razvoj. Isto tako za djelovanje internet medija bitno je značajna komunikacijska situacija u jednoj državi, društvu, ili komunikacijskoj zajednici. Tu situaciju određuju politički sistem i državno uređenje, pravni sistem, politička kultura, tehnološka razvijenost, stepen obrazovanja i drugo.

¹³ D. Prlja, M. Reljanović, Z. Ivanović, Internet pravo, Institut za uporedno pravo Beograd, Beograd 2012. str. 84, 90, 97.

¹⁴ Učešće građana u javnom životu na lokalnom nivou, Stalna konferencija gradova i opština, Beograd 2006, str. 16-17.

¹⁵ Neki od njih su:

1. Online glasanje o raznim pitanjama. Obično se uređuje u formi jednostavnih odgovora sa da ili ne.
2. Online upitnici. Ovi upitnici ili ankete postavljaju se na web-domene. Mogu se odnositi na razna pitanja, a najčešće su njihov predmet usluge koje isporučuje lokalna samouprava.
3. Web diskusije. Ovaj oblik konsultovanja omogućava razmenu informacija i stavova između predstavnika lokalnih organa i građana kao i između samih građana.
4. Liste elektronske pošte (e-mail). Korišćenjem ovih lista moguće je distribuirati informacije svim članovima zajednice koji upotrebljavaju internet i žele da budu na ovoj listi.

regulative. Zbog ovoga i iz drugih razloga u većini zemalja dolazi do uvođenja tzv. građanskog e-predstavljanja odnosno internet platforme za odabir predstavnika u različitim radnim grupama i odborima pri institucijama koje se bave različitim pitanjima javnih politika.

Artikukacija interesa može se postići umrežavanjem kroz zajedničke i usklađene akcije, zajedničko formulisanje mišljenja i predloga, lobiranje, vođenje kampanja, istraživanja i podizanje svesti, te korišćenja alatki, kao što su nacrt politika (policy papers), dokumenta kojima se iznose namjere. Građani na taj način mogu biti uključeni i u analizu, podsticanje, formulisanje, sprovođenje i evaluaciju različitih odluka.¹⁶

Korištenjem interneta moguće je i pokretanje peticija koje se mogu podnositi preko on-lajn alatki, kao što su e-petition (elektronska peticija) ili web-forum (internet forum). Prisutne su e-konsultacije, koje omogućavaju da se od zainteresovanih aktera prikupe predlozi i daju relevantni odgovori. Jako su bitne i rasprave, javni forumi sa zainteresovanim akterima koji imaju za cilj da se utvrdi osetljivost i interesi različitih grupa. Građanski forumi su bitni da bi se prodiskutovalo sa građanima i NVO. Kroz to se ostvaruju ključni vladini kontakti, koji omogućuju cijelokupnom društvu pristup informacijama o tekućim inicijativama koje se odnose na politiku.¹⁷

Kroz sve nabrojano ostvariti će se bolja interaktivnost koja omogućava građanima da o konkretnim pitanjima zatraže odgovor ili postave pitanje i time ostvare dijalog sa administracijom i vladinim institucijama.¹⁸

¹⁶ J. Vukelić, *Neposredno učešće građana u donošenju odluka na lokalnom nivou vlasti u Srbiji*, Institut za sociološka istraživanja Filozofski fakultet Univerzitet u Beogradu, Pravna misao 2009., str. 297.

¹⁷ Z. Ploštajner/I. Mendeš - *Građanska participacija*, Friedrich-Ebert-Stiftung BiH, Sarajevo, str. 93, 103-104 library.fes.de

¹⁸ Vlasti također treba da ulože napore da omogućće internet participaciju građana i to kroz ispunjavanja sljedećih obaveza:

Iako je jasno, da „princip opšte dostupnosti“ još nije dostignut; smatra se da je internet danas jedan od socijalnih prostora u kojima građani mogu da diskutuju o pitanjima od opšteg interesa ili bar da doprinose da se neka od njima bitnih pitanja uvedu u javni diskurs. O tome danas postoji širi opseg stavova i mišljenja koji se mogu čuti, više nego što je to ikada ranije bio slučaj.¹⁹

Zbog toga u pogledu pitanja da li će informacijska tehnologija imati u budućnosti pozitivne ili negativne učinke na demokratizaciju društva - ili će doprinositi razvoju novih oblika komunikacijske povezanosti i demokratizacije društva aktualan je stav da nova tehnologija, sama po sebi nikada u historiji čovječanstva nije vodila u nove oblike političke demokratije i otuda je razvoj demokratije i demokratskog komuniciranja ostao i dalje zadatak čovjeka (građanina).

Pojedini autori smatraju da tehnologija nije ni dobra ni loša, niti je neutralna, te su uvjereni da je demokratski komuniciranje preduslov smislenijeg razumijevanja među ljudima, unaprijeđenja socijalnih odnosa, stvaranja sigurnijeg svijeta i daljnjeg napretka civilizacije.

I dok se globalna podjela odnosi se na različite mogućnosti pristupa i korištenja interneta između razvijenih zemalja i zemalja u razvoju, društvena podjela označava diskrepancu između onih koji imaju pristup internetu i onih koji ga nemaju unutar neke zemlje.²⁰ Na kraju, demokratska podjela odnosi se na

1. obavješćavanje - koje se odnosi na obavezu vlasti da građane informišu o onome šta rade;
2. konsultovanje - omogućavanje izjašnjavanje građana o prioritetima;
3. uključivanje - uvažavanje mišljenja građana o onome što vlasti rade;
4. delegiranje ovlašćenja - prepuštanje građanima pune kontrole, odnosno davanje prava građanima da odlučuju o određenim pitanjima

¹⁹ D. Mijatović, *Sloboda izražavanja vs regulacija*, str. 2.; www.pravo.unizg.hr

²⁰ više D. Bebić, *Uloga interneta u političkoj komunikaciji i poticanju političke uključenosti građana u Hrvatskoj: izborna kampanja na internetu 2007.*, str. 37.

razlikovanje između onih koji koriste digitalne izvore kako bi se mobilizirali i sudjelovali u javnom životu, te onih koji to ne čine.²¹

Međutim u sferi institucionalne politike rijetko se mogu identificirati profili na kojima politički akteri kvalitetno i osmišljeno kreiraju svoje stavove i odnose s javnošću. Interesantno je da politički lideri nove medije koriste na tradicionalni način - pojedini komentari su nalik na klasična saopćenja za medije.²² Ipak, diskurzivna demokratija, bez obzira koliko bila razvijena, ostaje, u svakom slučaju, nedjelotvorna ukoliko građanstvo ne dobije informacije koje su mu potrebne za kritiku i kontrolu institucionalne politike. Informaciono društvo, međutim, ima „stvarnu perspektivu samo kao društvo komunikacije“ jer djelovanje samo u vidu saopštavanja informacija nije komunikacija. Internet je kao politička arena dobar i demokratski samo u onoj meri u kojoj ga takvim čine umreženi glasači i građani.²³ Visoka razina djelotvornosti diskurzivne javnosti i diskurzivne demokratije, za čiju su inauguraciju supstantivno integrisana zajednica, publika i mogućnosti participacije nužni uslovi, označava isto snažnu emancipaciju socijalnih aktera prema institucionalnoj politici i medijskoj javnosti.

ZAKLJUČAK

Što se tiče Bosne i Hercegovine on-line aktivizam građana je na samim počecima. Prisutan je u nešto izmijenjenom obliku u

odnosu na globalne trendove i tendencije u ovoj oblasti.²⁴ Postoje, naravno, nevladine organizacije i institucije civilnog društva koje imaju (pro)aktivistički i angažirani pristup, ali one još uvijek nisu mainstream.²⁵

Razloge nerazvijenosti on-line aktivizma građanina možemo tražiti i u malom broju korisnika interneta u Bosni i Hercegovini. Još jedan od paradoksa vezanih za aktivizam i on-line sferu leži u činjenici da su najaktivniji korisnici interneta, dakle, mlađa radno sposobna populacija, zapravo oni koji u off-line sferi najčešće ne iskazuju interes za aktivizmom (ovdje, naravno, ima izuzetaka, ali u situaciji kakva je u Bosni i Hercegovini, sa relativno pasivnim građanima, internet kao novi komunikacijski kanal i informacijska

²⁴ www.virtuelniparlament.ba,

Pozitivan primjer je taj da se u BiH, uz podršku Centri civilnih inicijativa (CCI), u Parlamentarnoj skupštini BiH implementiran projekt „Virtualni parlament“ koji će omogućiti svim parlamentarcima da kroz svoj virtualni ured pokažu spremnost da direktno komuniciraju s građanima, dok će građani imati precizan uvid u rad poslanika putem 16 skupštinskih sala i 600 virtualnih kancelarija. USAID je podržao ovaj projekat jer informacijske tehnologije danas oblikuju način kako funkcioniše društvo. „Virtualni parlament“ je naravno izvrstan projekt ali ne treba zanemariti ni činjenicu da u BiH još ima veliki broj nepismenih ljudi, a pogotovo informatičko neobrazovanih. Te zbog toga će trebati proći dosta vremena dok ovaj oblik demokratije zaživi.

²⁵ L. Turčilo, On-line aktivizam u Bosni i Hercegovini: pokušaji entuzijasta, Fakultet političkih nauka - Godišnjak 2008/2009., str. 447.-448.; journal.fpn.unsa.ba

- <http://www.rak.ba>.- Regulatorna agencija za komunikacije (RAK) objavila je Izvještaj o rezultatima godišnje ankete korisnika RAK dozvola za pružanje Internet usluga u BiH za 2009. godinu. Izvještaj je pokazao da su u 2009. godini u BiH evidentirana ukupno 399.329 Internet pretplatnika, dok se procjenjuje da je u istoj godini bilo 1.421.540 Internet korisnika, odnosno da je stopa korištenja Interneta u Bosni i Hercegovini za 2009. godinu iznosila 37 %. Ipak, u usporedbi sa, recimo, Slovenijom, koja bilježi 65 posto, jasno je da je internet još uvijek novi medij u BiH u punom značenju ovog pojma, odnosno da je još daleko vrijeme kada će internet biti jedan od glavnih medija u BiH.

²¹ A. Musa, E-uprava i problem digitalne podjele: aktivnosti usmjerene na poboljšanje pristupa internetu u Europskoj uniji i Republici Hrvatskoj, Pravni fakultet u Zagrebu, Zagreb, prosinac, 2006. str. 7.

²² D. Kukić, Novi mediji i odnosi s javnošću: Interakcija unutar društvenih mreža, BH., Ekonomski fakultet Univerzitet u Zenici, Ekonomski forum God. 3, Br. 4/2012, str. 114.-115.

²³ A. Zerfaš, M. Radojković, Menadžment političke komunikacije (Internet i politika - Klaus Kamps), Konrad-Adenauer-Stiftung, Beograd 2011., 318.-319.

platforma za aktivizam ne nalazi veliki broj pristalica).²⁶

Svakako ne treba umanjiti snagu emancipatorskih resursa interneta za razvoj deliberativne javnosti i komunikacijske mogućnosti participacije građanina. Istina je da on raspolaže nizom prednosti u odnosu na klasične komunikacijske medije i medijsku javnost i zato može da doprinese reproduciranju iste. Pored toga, diskurzivne rasprave o javnim politikama pokrenute na zvaničnim webstranicama lokalne ili državne uprave mogu imati uticaja na procedure odlučivanja o njima. Međutim, deliberativna demokratija donosi neka nova samo njoj svojstvena pitanja. Imajući u vidu veliki broj potencijalnih aktera u deliberativnom odlučivanju, postavlja se pitanje - *kako da organizujemo jednu takvu plenarnu diskurzivnu diskusiju?* Potencijali za racionalno usmjeravani diskurs kroz internet su s obzirom na uzajamnost, reciprocitet i anonimnost komunikacijske strukture, istina viši nego u kontekstu dominantnih jednosmjernih komunikacijskih medija, međutim, barem u ovom momentu postoje univerzalna ograničenja koja se ovdje kratko apostrofiraju: tehničko ograničavanje propusnosti, internet korisnici ne oblikuju reprezentativni presjek stanovništva, da li se politička komunikacija odvija preko interneta zavisi o tome da li korisnik može odgovarajuće ponude koristiti, više informacija implicitno ne dovodi do više transparentnosti, jer odabrali relevantne informacije i iste kognitivno selektirati postaje ključni izazov.

²⁶ vidi više Maurer, D. (2003, 2006., 2009.). Izvještaj procjene e-spremnosti - preliminarna studija., Sarajevo, Bosna i Hercegovina, UNDP.

LITERATURA

- [1] Ansgar Zerfaß, Miroljub Radojković, Menadžment političke komunikacije (Internet i politika - Klaus Kamps), Konrad-Adenauer-Stiftung, Beograd 2011.
- [2] Anamarija Musa, E-uprava i problem digitalne podjele: aktivnosti usmjerene na poboljšanje pristupa internetu u Europskoj uniji i Republici Hrvatskoj, Pravni fakultet u Zagrebu, Zagreb 2006.
- [3] Dunja Mijatović, Sloboda izražavanja vs regulacija, www.pravo.unizg.hr
- [4] Damir Kukić, Novi mediji i odnosi s javnošću: Interakcija unutar društvenih mreža, BH Ekonomski forum god. 3, br. 4., Ekonomski fakultet Univerzitet u Zenici, 2012.
- [5] Domagoj Bebić, Uloga interneta u političkoj komunikaciji i poticanju političke uključenosti građana u Hrvatskoj: izborna kampanja na internetu 2007.
- [6] Daria Mustić, Ivan Balabanić, Marko Mustapić, Korištenje interneta kao sredstva političke komunikacije u Hrvatskoj, Media, culture and public relations, 3, 2012.
- [7] Edin Osmančević, Demokratičnost [www-komuniciranja](http://www-komuniciranja.friedrich-ebert-stiftung-bih.org), Friedrich-Ebert-Stiftung BiH, Sarajevo 2009.
- [8] Dragan Prlja, Mario Reljanović, Zvonimir Ivanović, Internet pravo, Institut za uporedno pravo Beograd, Beograd 2012.
- [9] Jelisaveta Vukelić, Neposredno učešće građana u donošenju odluka na lokalnom nivou vlasti u Srbiji, Institut za sociološka istraživanja Filozofski fakultet Univerzitet u Beogradu, Pravna misao 2009
- [10] Lejla Turčilo, Internet i političko komuniciranje u državama u tranziciji: Slučaj Bosna i Hercegovina, Vol. 10 No. 1, 2004. <http://hrcak.srce.hr>
- [11] Lejla Turčilo, On-line aktivizam u Bosni i Hercegovini: pokušaji

- entuzijasta, Fakultet političkih nauka -
Godišnjak 2008/2009,
- [12] Nataša Radović, Milan Sitarski,
Internet i javna sfera u Srbiji, CePIT
Beogradske otvorene Beograd 2007.,
- [13] Mladen Mirosavljević, Političko
komuniciranje, Friedrich-Ebert-
Stiftung BiH, Sarajevo
- [14] Maurer, D. (2003, 2006., 2009.).
Izveštaj procjene e-spremnosti -
preliminarna studija., Sarajevo, Bosna i
Hercegovina, UNDP.
- [15] Rob Shields, Kulture interneta -
Virtualni prostori, stvarne povjesti i
živuća tijela i Austr Pavle Schramadei -
"Internet i kultura - sinonimi ili
antipodi?", Naklada Jesenski i Turk
Hrvatsko socijološko društvo, Zagreb
2001.
- [16] Zlata Ploštajner, Ivona Mendeš,
Građanska participacija, library.fes.de
- [17] Slađan Ajvaz, Politika i pravo, Pravna
misao - 1/2, 2005,
- [18] History - The definitive visual guide,
(Velika ilustrirana enciklopedija)
2007., Dorling Kindersleg Limited, Za
Hrvatsku Grupa omladinska knjiga -
Mozaik knjiga, Zagreb 2009.
- [19] Učešće građana u javnom životu na
lokalnom nivou, Stalna konferencija
gradova i opština, Beograd, 2006,
www.srbijaueu.org,
- [20] www.rak.ba.
- [21] www.kas.de
- [22] www.hrcak.srce.hr
- [23] www.pravo.unizg.hr
- [24] www.srbijaueu.org
- [25] www.library.fes.de
- [26] www.journal.fpn.unsa.ba
- [27] www.virtuelniparlament.ba